

Nr 296

Av herr Westberg m. fl., om en allmän sysselsättningsförsäkring.

(Lika lydande med motion nr 227 i Första kammaren)

Det samhällsekonomiska läget i år medför att största försiktighet måste visas vid krav på nya utgifter. Det är emellertid väsentligt, att den nuvarande situationen inte medför att det långsiktiga reformarbetet i samhället avstannar. Det finns fortfarande brister i det sociala trygghetssystemet. En av de allvarligaste är det f. n. helt otillräckliga skyddet vid arbetslöshet i någon form.

Det nuvarande frivilliga, statsunderstödda arbetslöshetsförsäkringssystemet har i vissa avseenden förbättrats i enlighet med de förslag, som framfördes i 1960 års arbetslöshetsförsäkringsutrednings betänkande SOU 1963: 40. Det torde dock numera stå helt klart, att tillräckliga förbättringar inte kan vinnas genom reformer inom det nuvarande systemets ram. Alltför många medborgare står f. n. utan skydd.

International Labour Organisation — ILO — gjorde 1955 en undersökning rörande sysselsättningsförsäkringssystemen i världen. Därvid konstaterades att den mest markanta förändringen på detta område som skett under de senaste decennierna var övergången från subventionerade frivilliga försäkringar till obligatoriska försäkringsformer. Av de 22 länder, som hade någon form av riksomfattande system, var 15 obligatoriska, 3 frivilliga och 4 hade ett understödssystem av icke-försäkringstyp. Sverige tillsammans med Finland och Danmark bildade den grupp som hade frivilligsystem. Med försäkringsförordningar ända från 1930-talets början står de tillsammans med Västtyskland i en åldersklass för sig.

Den svenska arbetslöshetsförsäkringen är i princip öppen för arbetstagare, under förutsättning att det finns någon kassa inom det yrkesområde, där arbetstagaren är verksam. Fastän arbetslöshetskassorna är knutna till fackföreningarna är medlemskap i fackförening inget formellt krav för medlemskap i kassa. År 1960 fanns totalt 1 395 722 försäkrade. Antalet löntagare var vid samma tid 2 808 700.

De grupper, som står utanför försäkringen, kan indelas på följande sätt:

1. Arbetstagare i fackorganisation med arbetslöshetskassa. Trots att medlemskap i fackorganisation i princip medför obligatoriskt medlemskap i kassa, är enligt SOU 1963:40 ej mindre än 132 000 av dessa fackligt organiserade ej kassamedlemmar.

2. Arbetstagare i fackorganisation utan arbetslöshetskassa. Av SOU 1963: 40 beräknade till ca 500 000, ca 2/5 arbetare och 3/5 tjänstemän.

3. Icke fackligt organiserade arbetstagare. Ca 815 000 enligt samma källa. Till dessa av SOU 1963: 40 angivna kategorier bör tilläggas:

4. Företagare.

5. Icke förvärvsarbetande kvinnor.

För att lösa arbetslöshetsstrygghetsproblemen för alla grupper i samhället, även ungdomar och hemmafruar, som önskar förvärvsarbete, borde en helt ny typ av socialförsäkring, en *Allmän sysselsättningsförsäkring* införas. Man skulle kunna tänka sig ett system, uppbyggt enligt följande huvuddrag.

Försäkringen skulle omfatta alla svenska medborgare fr. o. m. 16 år t. o. m. 65 år utan undantag samt i Sverige bosatta utländska medborgare. Ersättning skulle således utgå till varje person, som anmält sig till arbetsförmedlingen och av denna inte kunnat anvisas arbete på sin allmänna kvalifikationsnivå på lämplig ort. Grupper såsom studerande, folkpensionärer och andra som erhåller bidrag från andra socialförsäkringar skulle dock inte samtidigt erhålla arbetslöshetsersättning.

Följande nya kategorier skulle omfattas av försäkringen:

1. Ca 1,4 miljon arbetstagare som f. n. inte är försäkrade.

2. Ca 450 000 företagare, varav ungefär hälften i jordbruket.

3. Ca 1,6 miljon gifta kvinnor under folkpensionsåldern. En mindre del av denna grupp förvärvsarbetar för närvarande.

Vissa krav måste ställas på den försäkrade, för att han eller hon skall kunna göra anspråk på förmånerna, utöver kravet att ha anmält sig på arbetsförmedlingen. De viktigaste problemen här kan sägas vara: Skall den arbetssökande kunna kräva ett arbete i sitt speciella yrke? Skall den arbetssökande kunna kräva ett arbete på sin egen bostadsort?

Vad gäller omskolning till annat yrke kan man betrakta det såväl som en rättighet som en skyldighet. Såväl den arbetssökande som arbetsförmedlingen skall kunna kräva att den arbetssökande genomgår omskolningskurser. I fråga om bostadsorten måste man göra en avvägning mellan det ekonomiskt starkt motiverade kravet på stor rörlighet hos arbetskraften och mänskliga synpunkter.

Försäkringen är avsedd att täcka viss del av inkomstbortfall. 60 % av tidigare inkomst ersätts. Den ersättningsgrundande inkomsten är den enligt ATP-systemet pensionsgrundande inkomsten enligt senaste avgivna självdeklaration. Av administrativa skäl görs lämpligen en klassindelning av de ersättningsgrundande inkomsterna.

Ersättning utgår per dag och kallas dagpenning. Den gamla dagpenningen och barntillägg försvinner. Dagpenning utgår under högst 5 dagar per vecka under högst 40 veckor per kalenderår. Antalet ersättningsdagar blir således högst 200 per år. Någon maximering till ett visst antal år förutsätts inte ske.

I inget fall skall en lägre dagpenning än 60 % av en 200-del av basbeloppet i ATP utgå. Minimidagpenningen skulle därmed blir 15 kr. En arbetslös som tidigare inte haft några inkomster av förvärvsarbete skulle således få 15 kr. per dag.

Den nya gruppen icke förvärvsarbetande gifta kvinnor blir det stora problemet i den allmänna sysselsättningsförsäkringen. Svårigheten att bestämma gifta kvinnors yrkesintensitet är mycket stor. Beroende på definitionen av förvärvsarbete erhålls olika resultat. Vi nöjer oss här med 1960 års folkräknings definition: Med förvärvsarbetande avses personer som veckan 2—8 oktober 1960 utförde inkomstgivande arbete under minst halv normal arbetstid. Sådana som tillfälligt var frånvarande medräknades också. Med denna definition förvärvsarbetade ca 25 % av de ca 1,6 miljon gifta kvinnorna, dvs. 0,4 miljon. Vad som kan hända när den allmänna sysselsättningsförsäkringen införs är svårt att säga. Hur många nu icke förvärvsarbetande kommer att söka halv- eller heltidsarbete? Hur många kommer att kunna beredas arbete? Dessa frågor kan f. n. inte besvaras.

En stickprovsundersökning som redovisas i »Kvinnors liv och arbete» gör gällande att 200 000 hemmafruar är villiga att ta förvärvsarbete om de kunde få det. Denna siffra visar vilka dimensioner problemet har. Enligt 1960 års folkräkning hade 609 000 kvinnor inga barn under 11 år. Endast 32 procent av dem förvärvsarbetade.

En stor del av kostnaderna orsakas av den nya gruppen gifta kvinnor, och det är rimligt att staten till en början täcker vissa kostnader med skattemedel. På lång sikt bör en fullständig finansiering med arbetsgivaravgifter uttagna på lönesumman som i ATP eftersträvas. Kostnaderna kan också väntas minska kraftigt då arbetskraftsreserven gifta kvinnor i större utsträckning tas i bruk. Någon fonduppbyggnad är inte nödvändig — staten får med skattemedel även på sikt ta kraftigare stötar orsakade av större konjunkturedgångar. Avgifterna betalas emellertid in till ATP-fonderna.

Det är givetvis av största värde för individen med den trygghet som en allmän sysselsättningsförsäkring kommer att ge. Men också på det samhälls-ekonomiska planet får försäkringen positiva verkningar.

För det första kan man räkna med att försäkringen stimulerar hemarbetande kvinnor att söka sig ut på arbetsmarknaden. Vi har f. n. brist på arbetskraft, och någon förbättring kan inte väntas med den befolkningsutveckling vi kan förutse. Den dolda arbetslöshet som innebär att många inte bryr sig om att anmäla sig hos arbetsförmedlingarna skulle komma fram i dagen. Tillskottet från denna grupp, men framför allt från den stora arbetskraftsreserven hemarbetande kvinnor som önskar förvärvsarbete, kommer att medverka till en snabbare ekonomisk tillväxttakt än som annars vore möjlig.

För det andra skulle försäkringen bidra till en snabbare strukturomvandling. Statsmakterna skulle finna det lönsamt att satsa kraftigare på omskolningskurser för att nedbringa de kontanta bidragen enligt försäkringen.

För det tredje utgör en allmän sysselsättningsförsäkring i större utsträckning än en frivillig ett konjunkturutmätning medel. Genom att större summor kan komma att utbetalas till arbetslösa under en lågkonjunkturperiod skapas en köpkraft som bidrager till att vi snabbare kommer ur lågkonjunktturen.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställas,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning angående införande av en allmän sysselsättningsförsäkring enligt de i motionen angivna riktlinjerna.

Stockholm den 25 januari 1966

Olle Westberg

Ingemar Mundebo

Folke Nihlfors